

Abonnementsprijs per jaar:

Vrij aan huis of franco per post binnenland, bij vooruitbetaling	f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenland	„ 4.—
Afzonderlijke nummers	„ 0.05

Prijs der Advertentiën:

Per regel	f 0.15
Bij plaatsing van 500 regels	„ 0.12½
„ „ „ 1000 „	„ 0.10

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: 7a HEERENGRACHT, DEN HAAG.
Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, *51 Verhulststraat.*
Voor *Advertentiën* tot de Drukkerij „LUCTOR ET EMERGO", AMALIA VAN SOLMSSTRAAT, *Telefoon 4424,* beiden DEN HAAG

Inhoud van dit nummer.

MEDEDEELINGEN.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

Hoofdbestuursvergadering

op Zaterdag den 17en October 1908, ten 10 ure voormiddags, in het locaal der Vereeniging Oost en West, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

Agenda:

a. Verslag van de Commissie van opname van gelden en andere bezittingen der Vereeniging, ingevolge al. 3 art: 10 H. B.
b. Nieuwe Reglementen en Statuten van de afdeelingen en commissies, in verband met de onlangs vastgestelde Statuten enz. van de Vereeniging.
c. Propaganda.
d. En wat verder ter tafel zal worden gebracht.

* * *

Alsnog zijn binnengekomen de navolgende gelden:

A. Ten behoeve van de ondersteuning der noodlijdenden op Curaçao:

Mr. N., Brummen	*f* 1.—
H. P., Nijmegen	„ 1.—
J. E. W. P., Baarn	„ 125.—
Dr. J. J. M., Purmerend	„ 2.50
Mr. C. Th. v. D., 's Hage,	„ 10.—
J. E. de M., idem,	„ 2.50
Jonge dames M. en R. B., id.,	„ 2.—
v. A., id.,	„ 2.—

B. Ten behoeve van het Ondersteuningsfonds der Vereeniging „Oost en West":

Mr. C. Th. v. D., 's Hage,	*f* 25.—
J. E. de M., idem,	„ 2.50
Afdeeling Breda	„ 5.—
B. v. d. B., 's Hage,	„ 5.—
v. A., id.,	„ 2.—

Namens het Dagelijksch Bestuur:
De Secretaris,
E. VAN ASSEN.

* * *

Van Boeatan:

Na onze, — dank zij vooral de toewijding van den secretaris der Afdeeling Leiden van Oost en West, zoo uitnemend geslaagde deelname in de uitstalling van oud-Leyden werd al spoedig opnieuw eene tentoonstelling tot stand gebracht, thans op verzoek der Firma Wed. C. G. Kleijkamp, in haar Kunstzaal, Zuidblaak 26 te Rotterdam. Zondag 13 dezer werd zij geopend met een inleidend woord der presidente van den Raad van Beheer, die ook verder den geheelen middag den bezoekers desgewenscht inlichtingen gaf, evenals de heer J. J. Mijer, de onlangs gerepatrieerde Ass. Res.-secretaris van Banjoemas, die, daartoe uitgenoodigd, volgaarne getuigenis aflegde van zijn groote belangstelling en liefde voor de Ned.-Ind. kunstnijverheid en huisvlijt.

De voorz. van „Oost en West" bezichtigde Zondag, 20 dezer, begeleid door den Voorz. en den Secretaris van het afdeelingsbestuur, de heeren *D. H. Havelaar* en *A. Veder*, deze fraaie verzameling, die zeer de aandacht trekt. Zij blijft nog tot en met Zondag 27 dezer geopend.

Wat de Inlander zegt.

De redactie-commissie heeft zich ten behoeve dezer rubriek in betrekking gesteld met de uitgevers en redacties van verschillende maleische en javaansche dag- of weekbladen, in de verwachting, dat het wel met hunne wenschen strooken zal, dat de mededeelingen uit hunne bladen niet beperkt zullen blijven tot den kring hunner gestadige lezers, maar, vooral ook in Nederland, bekend zullen worden. In afwachting moeten wij ons behelpen met de weinige ter onzer beschikking staande gegevens.

De Inlander op Sumatra wijdt bijzondere aandacht aan de beweging der jong-Javanen, of „liberale Javanen", zooals een schrijver in de *Tjahaja-Sumatra* ze noemt, die behoefte gevoelen aan eene vrijere ontwikkeling, en aan meer zelfbewust optreden in de maatschappij. Hun streven is in de eerste plaats gericht op verbetering, vooral uitbreiding van doelmatig onderwijs, en zulks in navolging van het bekende chineesche genootschap Hiong Hoa Hwee Koan, dat over geheel Nederlandsch-Indië zijne vertakkingen heeft, en zooals o.a. blijkt uit de dagelijks in de Maleische bladen verschijnende opgaven van vrijwillige giften (oewang dermak) steeds alom groote sympathie ondervindt. Nuttiger dan bijv. een voetbalclub, gelijk de Sinar Kota en de Sinar Paisir, die niet lang geleden te Padang een wedstrijd hielden, bij welke gelegenheid uitgestooten tanden het strijdperk bedekten, dat overigens hinkende en struikelende verlaten werd, acht men een bond als de op Java verrezen vereeniging *Boedi Oetomo* (zie hieromtrent het Koloniaal Weekblad van 20 en 27 Augustus 1908, blz. 3 en 4), een vereeniging, die reeds 800 leden telt, waaronder 200 inlandsche ambtenaren. Met belangstelling ziet men tegemoet de resultaten van het Nationaal Congres van Javanen, dat op initiatief dier vereeniging en haren voorganger, den inlandschen arts Waidin Soedirohoesoedho, in het laatst van September of het begin van October te Djokjakarta zal gehouden worden.

Het openen van ruimere gelegenheid voor doelmatig onderwijs beoogt ook de vereeniging: *Madarsah Islamija*, door Arabieren te Soerabaja opgericht, en waarvan tegen betaling eener contributie van *f*1.— 's maands lid kunnen zijn Arabieren, Maleiers, Javanen, in één woord, alle mohammedanen in Indië. Overdag houdt zij zich bezig met het lezen in de heilige boeken, de beoefening van de Arabische taal, met rekenkunde, aardrijkskunde, eenig ambachtsonderwijs, en de avonden zijn bestemd voor de beoefening van de Hollandsche, de Engelsche en de Duitsche talen. De welgestelden betalen voor dat onderwijs, de behoeftigen ontvangen het gratis. Onze berichtgever teekent hierbij aan, dat de orthodoxe mohammedaan zulk een school niet wel gezind is, want volgens dezen gaat iemand, die goed hollandsch spreekt, regelrecht naar de hel.

Dat ook bij de jongeren onder de Sumatranen de neiging ontwaakt tot vrijere uiting hunner gevoelens en behoeften, daarvoor meent een berichtgever van de *Tjahaja Sumatra* een bewijs te hebben gezien, toen hij bespeurde, dat niet alleen oudere inlandsche landsdienaren brieven ter post bezorgen, geadresseerd aan hunne vroegere beschermers of gewezen vrienden, thans in Nederland, maar door jonge Sumatranen in de bus brieven zag werpen met de volgende adressen: Den Heer H. H. van Kol, lid der Tweede Kamer der Staten-Generaal, Oranjelaan no. 9, den Haag; Wel-Edelgestr. Heer E. Twiss, gepension. ass.-resident te Apeldoorn, Nederland; Hoog Edelgestr. Heer E. A. Taylor Weber, gep. gouverneur te den Haag; Kapada toean M. E. Joekes, gep. gouverneur; adres minister van koloniën te den Haag; Kapada toean J. W. IJzerman, lid der Tweede Kamer der Staten-Generaal te Stadhoudersplein, 's-Gravenhage.

Te Padang is weder met groote drukte gevierd het Chineesche offerfeest Poto, waar de geesten der afgestorvenen, die op aarde geen familie meer hebben om voor hun zielerust te bidden en te waken, worden getracteerd onder begeleiding van zang, dans en tooneelspel. De vrijerdenkende gemeente neemt het het bestuur van het genoemde chineesche genootschap zeer kwalijk, dat het tegen die heidensche vertooning niet krachtiger te velde trekt.

Met de Fransche mail van 27 Juli is uit Europa in Indië teruggekeerd de zoon van den rijken Arabier, den te Batavia welbekenden grondbezitter Al-atas, Saijid Mohamad Abdullah Al-atas. Op 16-jarigen leeftijd heeft hij Batavia verlaten, heeft voor zijne verdere ontwikkeling en studie 3 jaar doorgebracht in Egypte, 5 jaar te Constantinopel, 2½ jaar te Parijs en 7 jaar in België, en is nu teruggekeerd met het diploma van ingenieur.

Welwillend werd ons het volgende ter plaatsing afgestaan.

Het verheugt ook ons, onze lezers, die de rede niet hoorden, er mede kennis te kunnen doen maken:

De Inlander vóór en na de Stichting van het Algemeen Nederl. Verbond.

VOORDRACHT, gehouden op het XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te LEIDEN, door **J. E. TEHUPEIORY,** (Inlandsch Arts te Amsterdam.)

Geachte Dames en Heeren!

Waar gij allen hier vergaderd zijt, als vertegenwoordigsters en vertegenwoordigers van den Nederlandschen Stam, om van gedachten te

wisselen over de belangen van Uw Taal, daar vraag ik, zoon van Insulinde, U een oogenblik gehoor. En ik zeg u, dat mijn hart vervuld is van vreugde en dankbaarheid door hetgeen in de laatste jaren in Indië is verricht in het belang der verbreiding van Uw Taal onder ons, Inlanders.

Er is zeer zeker een belangrijk tijdperk aangebroken in den toestand der inheemsche bevolking van Indië! Insulinde, de schoone slaapster van eeuwen, is ontwaakt! Niet onaardig heeft men gezegd, dat het is, alsof een tooverwoord heeft geklonken, zóó machtig als dat van de Indische toovenaars *Yoghis* en *Rishis*, die, zooals de sage verhaalt, in enkele minuten, uit een *manggapit* een trotschen boom vol bladeren en sappige vruchten kunnen scheppen.

Intusschen, zóó snel is het niet gegaan; wel zijn in betrekkelijk korten tijd onmiskenbare teekenen van nieuw leven, van nieuw verlangen opgemerkt, van gestadig voortschrijden op den goeden weg.

Leggen wij ons de vraag voor, welke omstandigheden hebben medegewerkt tot het doen geboren worden van dit nieuwe leven, dan blijkt dat het antwoord daarop niet eenvoudig is.

Voorzeker is het hier de plaats niet, om de beteekenis der verschillende factoren duidelijk in het licht te stellen; mijn bedoeling is alleen: aan te toonen, hoe de krachtige pogingen, uitgaande van het Algemeen Nederlandsch Verbond in Indië ook een woord, en wel een machtig woord, hebben medegesproken in het scheppen van den nieuwen toestand.

De tijd ligt zoo heel verre niet achter ons, toen in Indië werd gewaarschuwd tegen Nederlandsch onderwijs aan Inlanders. Vooral kwamen die waarschuwingen van hen, welke den Inlander wilden doen blijven: een mensch van lagere orde, die in het stof kruipt voor zijn meerdere, die de taal van den overheerscher niet kennen, veel minder nog spreken mag. „Het zoude gedaan zijn met het prestige van den Europeaan, ja, het zoude zelfs een groot gevaar zijn voor rust en vrede in de landen om den evenaar, indien de Inlanders Nederlandsch leerden”, aldus werd geredeneerd. Ook thans zijn er nog personen, welke aan deze stelling vasthouden, doch hun aantal neemt gelukkig met den dag af, zoodat de nobele pogingen der Regeering en van het Algemeen Nederlandsch Verbond meer en meer worden gesteund door de openbare meening.

Gaan wij na, wat ons Verbond, en bepaaldelijk de Groep Nederlandsch-Indië, zich ten opzichte van den Inlander bij hare oprichting voorstelde te doen, dan zien wij, dat het in hoofdzaak was: *het scheppen van meerdere gelegenheden voor den Inlander om Nederlandsch te leeren.*

Reeds sinds eenige jaren liet de Indische Regeering de Inlandsche kinderen toe tot de Europeesche lagere school tegen betaling van een uiterst laag schoolgeld. De voorwaarden, waaraan bij de toelating moet worden voldaan, doen evenwel deze mooie bepaling ietwat gelijken op „boerenbedrog”, en indien de hoofdonderwijzers niet een weinig de hand gelicht hadden met de bepalingen, zou eigenlijk geen enkel Inlander tot de Europeesche school toegelaten zijn. In de eerste plaats moet het Inlandsch kind, om aangenomen te worden, Hollandsch kennen, en in de tweede plaats wordt het alleen dan toegelaten, wanneer de school niet met overbevolking bedreigd wordt.

Terwijl ik de laatste voorwaarde geheel buiten beschouwing wensch te laten, wil ik ten opzichte van de eerste de billijkheid daarvan niet ontkennen, daar het prijzenswaardig streven om den Inlanders Hollandsch onderwijs te geven, niet zóóver mag gaan, dat de belangen der Europeesche kinderen daardoor geschaad worden.

Nu bestaan er sinds jaren eenige Fröbel-Scholen, particuliere inrichtingen, welke op zeer nuttige wijze werkzaam zijn, om kinderen voor te bereiden voor het onderwijs op de lagere scholen. Tot die Fröbel-Scholen werden evenwel, met uitzondering van die op zeer enkele plaatsen geen Inlandsche kinderen toegelaten, zoodat de gelegenheid, om de voorbereiding op te doen, welke voor deze kinderen, meer nog dan voor die van Europeesche ouders, noodig is, geheel ontbreekt.

Om in dezen toestand verbetering te brengen, stelde zich het Indische Groepbestuur van het Algemeen Nederlandsch Verbond in verbinding met de Besturen der Fröbel-Scholen, en dank zij deze bemoeienis, worden thans bijna algemeen tot de Fröbel-Scholen Inlandsche kinderen toegelaten, zij het ook op sommige plaatsen, met niet te vermijden instelling van afzonderlijke schooluren voor Europeesche en niet Europeesche kinderen.

Een andere verbetering, welke voor een groot deel onder invloed van het Algemeen Nederlandsch Verbond tot stand is gekomen, is de invoering van het Nederlandsch als leervak op de Inlandsche scholen der eerste klasse. Deze inrichtingen worden bezocht door kinderen van den wijdvertakten adel. Ongetwijfeld zal deze instelling na verloop van jaren een geslacht doen opgroeien, dat Hollandsch spreekt en schrijft. Genoemde maatregelen, gevoegd bij de reeds bestaande, zijn voorloopig voldoende, om te voorzien in de behoefte aan de Nederlandsche Taal van den Inlander. Wanneer ik ze *voldoende* noem, dan geloof ik, dat menig Uwer schouderophalend zou zeggen: „Maar dan is het toch niet veel.” Inderdaad, *Dames en Heeren*, is het ook niet veel, en dit wordt begrijpelijk wanneer men niet uit het oog verliest, dat de overgroote meerderheid der bevolking nog steeds geen behoefte gevoelt aan kennis Uwer taal. Voor deze meerderheid is uitbreiding van het lager Inlandsch Onderwijs in de landstalen den eersten tijd hoogst noodzakelijk. Het zou mij te ver voeren, indien ik nader op deze zaak zoude ingaan; ik haalde haar alleen aan om duidelijk in het licht te stellen, dat Nederlandsche taalkennis, voorloopig althans, slechts noodig is voor die Inlanders, welke wij kunnen samenvatten tot de beschaafde klasse der samenleving.

Langzamerhand, na verloop van jaren, zal de behoefte aan meerdere verbreiding der Nederlandsche taal ongetwijfeld gevoeld worden, en dan kan men een stap verder gaan en voor jonge Inlanders inrichtingen van lager onderwijs stichten, waar uitsluitend Hollandsch wordt gebruikt als voermiddel. In sommige streken van ons groot eilandenrijk bestaan reeds dergelijke scholen: op Menado de voor weinige jaren opgerichte Menadosche School; op Medan de Delische School, op Tandjoeng Balai de Asahansche School, op Tandjoeng Poera de Langkatsche School, op Depok de Depoksche School, op Amboina de bijkans een halve eeuw bestaande Ambonsche Burgerschool. Het zal U waarschijnlijk wel eenig belang inboezemen, dat op deze scholen met een leerplan, gelijkstaande aan die der Europeesche lagere scholen in Indië, door *Inlanders* onderwijs wordt gegeven in de Hollandsche taal, onder toezicht van een Europeeschen hoofdonderwijzer. De resultaten zijn zeker niet slechter dan die van de Europeesche scholen met Hollandsch onderwijzend personeel; menig oud-kweekeling van de Ambonsche burgerschool b.v. vindt zijn weg in de maatschappij als ambtenaar, onderwijzer, Inlandsch arts, enz. Ongetwijfeld zullen de vruchten nog beter worden, wanneer de opleiding van de onderwijzers aan deze scholen meer in overeenstemming wordt gebracht met den werkkring, waarin zij worden geplaatst en met de eischen, waaraan zij als opvoeders der jeugd behooren te voldoen. Dat zij, ondanks de minderwaardige voorbereiding, door jaren heen toch op goede resultaten van hun onderwijs mogen wijzen, getuigt wel van loffelijke toewijding in de vervulling der hun opgelegde taak.

Tot dusver heb ik de eer gehad, U een blik te doen slaan in het Hollandsch onderwijs aan de Inlandsche jeugd. Buiten deze hebben wij Inlanders op leeftijd, die nog zeer gaarne Hollandsch willen leeren. Hun aantal is niet gering, en de leergangen in de Nederlandsche taal zijn nog op te weinig plaatsen aanwezig, om eenigszins in de gevoelde behoefte te voorzien.

Reeds vóór de stichting van het Algemeen Nederlandsch Verbond bestond hier en daar een dergelijke leergang, de Hollandsche Cursus. Het Verbond richtte op tal van plaatsen dergelijke leergangen op of ondersteunde de reeds bestaande geldelijk, vooral toen de Regeering de door Haar voor deze leergangen verleende fondsen introk.

Alvorens van de inrichtingen van Nederlandsch lager onderwijs aan Inlanders geheel af te stappen, wensch ik nog even de aandacht der geachte Vergadering te vestigen op eene inrichting, die, omdat zij in Indië eenig is in haar soort, wel belangstelling verdient. Ik bedoel de *Meisjes kost- en dagschool* te Tomohon in de Minahassa. In deze inrichting krijgen dochters van aanzienlijke Inlanders Nederlandsch onderwijs. De vorderingen in de Hollandsche taal zijn zeer goed, en hier meer dan ergens in [illegible] de Minahassa en de Molukken is het Nederlandsch in eere. Het zangkoor van Minahassische meisjes heeft sinds jaren bewezen, dat het zijn naam van „*Nederlandsch Zangkoor*” met eere draagt.

Zoo langzamerhand ben ik gekomen tot het meer uitgebreid lager en middelbaar Hollandsch onderwijs aan Inlanders. Toen vóór twintig jaar het Nederlandsch als voermiddel bij het onderwijs op de kweekscholen voor Inlandsche onderwijzers werd afgeschaft, werd deze maatregel zeer betreurd, en het was dan ook een blijde verrassing, toen in 1904, door bemoeienis van den toenmaligen Directeur van Onderwijs, *Mr. J. H. Abendanon*, het Hollandsch weder werd ingevoerd op de Kweekschool te Fort de Kock. Het welslagen van dezen maatregel, aanvankelijk als proef ingesteld, zal nu spoedig leiden tot invoering van het Nederlandsch op alle kweekscholen in Indië.

Beter bedeeld dan de kweekscholen zijn de inrichtingen tot opleiding van Inlandsche ambtenaren in de Minahassa en op Java. Hier wordt Hollandsch onderwijs al sinds de oprichting gegeven, evenals op de School tot opleiding van Inlandsche artsen te Weltevreden, waar sedert de nieuwe regeling van het onderwijs in 1875, de Hollandsche taal het uitsluitende voermiddel bij het onderwijs is. Als een der vele gunstige resultaten van den rusteloozen ijver van *Dr. H. F. Roll*, Directeur der Geneeskundige School, heeft hier het onderwijs in de Nederlandsche taal in de laatste jaren eene zeer groote uitbreiding gekregen, die niet weinig aan het vakonderwijs zelf ten goede komt. Want het feit staat onomstootelijk vast, dat in vakinrichtingen, zooals de Inlandsche Artsenschool en de op te richten Inlandsche Rechtsschool, verder de in de naaste toekomst verwachte Inlandsche Veeartsenijschool en Kweekschool voor Inlandsche vroedvrouwen en andere inrichtingen meer, het onderwijs geheel door Europeesche leeraren moet worden gegeven, wil het vruchtdragend zijn. En daarom is het zeer goed gezien, om van de aanstaande kweekelingen te eischen, dat zij het onderwijs, in het Hollandsch te geven, behoorlijk kunnen volgen. De genoemde scholen zijn voor zoover zij bestaan, nu reeds kweekplaatsen van in het Nederlandsch denkende Inlanders, die juist door de kennis dier taal onwillekeurig zich steeds in gedachten verplaatsen in Europeesche toestanden en gewoonten, zoodat de Nederlandsche taalkennis voor den Inlander van zelf die ontwikkeling ten gevolge heeft, welke noodzakelijk mag worden geacht om datgene te begrijpen, wat Europeesche Geleerden aan het papier hebben toevertrouwd.

Hoezeer dit door de kweekelingen zelf begrepen wordt, blijkt uit de onder hen in verschillende inrichtingen tot stand gekomen Vereenigingen ter beoefening der Nederlandsche Taal, dispuutgezelschappen, enz.

Ten slotte zij het mij vergund, nog te wijzen op de inrichtingen van Middelbaar Onderwijs, die naast Europeesche ook Inlandsche leerlingen tellen. Deze zijn de Hoogere Burgerscholen met 5- en 3-jarigen cursus op de drie hoofdplaatsen van Java, de Landbouwschool te Buitenzorg, de Technische Afdeeling der Koningin Wilhelminaschool te Batavia en de Burgeravondschool te Soerabaia.

Het aantal Inlandsche leerlingen dezer inrichtingen neemt gestadig toe, en hunne vorderingen in de Nederlandsche taal stemmen, naar mij verzekerd wordt, tot groote tevredenheid.

Ziedaar, geachte *Dames en Heeren*, de plaatsen, van waaruit langzamerhand in verloop van jaren een krachtig Nederlandsch sprekend, schrijvend, en in het Nederlandsch denkend geslacht zal opgroeien.

Deze kern zal ongetwijfeld grooter en hechter worden, vooral nu het meer en meer gewoonte wordt, om de kennis, waarvan de grondslagen in Indië gelegd zijn, aan de Hoogescholen hier te lande uit te breiden en te vervolledigen. Leiden, Amsterdam en Utrecht zijn voorloopig nog de steden, waarheen wij uit Insulinde opgaan ter bedevaart, naar de Tempe's van Wijsheid en Kennis.

En waar tot de allerhoogste plaats der Inmeerdere ontwikkeling is doorgedrongen, waar landsche samenleving reeds die drang naar rat, niet schroomt, een zijner geliefde zonen Z.H. de Soesoehoenan van Soerakarta. Adiningnaar de Hoogeschool der Soerakarta te zenden, daar zal dezelfde drang niet nalaten, ook in de lagere sferen zijn gunstigen invloed uit te oefenen.

Stellen wij ons de vraag, in hoeverre het Algemeen Nederlandsch Verbond gearbeid heeft tot verkrijging van hetgeen bereikt is, dan zien wij, dat het zoowel *onmiddellijk* als *middellijk* veel heeft tot stand gebracht. Vooral *middellijk*, door verspreiding van gezonde beginselen omtrent de noodzakelijkheid der Nederlandsche taalkennis voor den Inlander, heeft het Verbond veel goeds gedaan.

De Regeering moge heuvelen van geld neertellen en bergen van bepalingen maken, om den Inlander ruimschoots gelegenheid te geven tot het leeren der Nederlandsche taal, doch eene regeering vermag weinig, indien ze niet wordt gesteund door de openbare meening.

De wijziging dezer openbare meening, het doen doordringen in de Indische-Europeesche samenleving van het besef, dat de Nederlandsche taalkennis voor ons noodzakelijk is, is een der grootste diensten, die het Verbond den Inlander bewezen heeft.

Nog is de openbare meening niet, wat zij wezen moet, doch die dit ook verwachten zou van een zoo kortstondig optreden van het Verbond, zou redeneeren als de man uit de Indische sage, die heden een *manggapit* plantende, morgen de vruchten ervan zou willen eten. Onloochenbaar is evenwel het feit, dat sinds het optreden van het Verbond een gansch andere geest is gaan heerschen over Insulinde, dat het aantal vrouwen en mannen, die eerlijk en zuiver voor verspreiding der Nederlandsche taal onder ons voelen, groot begint te worden. Moge hun aantal toenemen, moge ieder Nederlander zoowel hier als in Indië een steentje bijdragen tot de oprichting van het trotsche gebouw, dat eenmaal in het verre Oosten den roem en de grootheid verkondigen zal van het kleine Nederland, opdat ook in dit opzicht waar worde, hetgeen Uw stoere landgenoot, *Jan Pieterszoon Koen*, voor drie eeuwen heeft gezegd:

„Daer can in Indiën wat groots verright worden!"

Geachte Dames en Heeren! Een onmetelijk veld van arbeid ligt er voor het Algemeen Nederlandsch Verbond in Indië. Het is ruim, het is zóó uitgestrekt, dat het nog niet geheel en al in zijn onderdeelen is overzien.

Doch wij zijn op den goeden weg. Moge deze weg immer bewandeld worden, tot meerdere verbreiding der Nederlandsche taal, met daaraan onmiddellijk verbonden verbreiding der beschaving over ons groot eilandenrijk.

En dan, wanneer Indië eenmaal beschaafd zal zijn, beschaafd onder Nederlandschen invloed, beschaafd door de kennis der Nederlandsche Taal, dan zal er vanaf de Stranden van Noord-Sumatra tot aan de Koraalrotsen van Nieuw-Guinea zich een bolwerk uitstrekken, dat eens bewaarheid zal maken de schoone woorden van den dichter, tot Nederland gericht:

Wat aan glansen mocht verdooven,
O, de schitt'ring van Uw taal,
Zacht als dons en scherp als staal,
Kan geen tijd of macht U rooven......
Zoolang ge uit Haar parelvloed,
Teerheid put en heldenmoed!

Ik heb gezegd.

J. E. TEHUPEIORY.

Amsterdam, Augustus 1908.

PERSKRONIEK.

INHOUD: De Indische begrooting door den heer G. Nypels in *Land en Volk* besproken. — Peter Schlemihl in *De Controleur* over het Chineezengevaar. — De heer W. Bogaard in *De Tijd* over de Indische leestrommel.

De heer G. Nypels bespreekt in *Land en Volk* de Indische begrooting. Hij komt daarbij tot deze slotsom:

„Bij alle punten iets, maar weinig, te weinig. Geen krachtig opborrelen van nieuwe-, maar een onvermijdelijk nadruppelen van in werking zijnde energie. Waarom? Omdat er geen geld genoeg is voor ingrijpende maatregelen, niettegenstaande de 28 millioen, die in 1909 meer beschikbaar zijn dan zeven jaren geleden? Zeker, er komen in deze begrooting wel voorstellen van te waardeeren verbetering voor, maar als groot geheel glijdt zij slechts een eindje voort, zonder nieuwe vaart te nemen. En daarbij brengt zij het dan toch tot een nadeelig saldo van bijna 7 millioen. Alleen aan de gewone huishoudelijke zaken wordt zooveel besteed, dat, na voldoening daarvan, van het totaal der inkomsten maar *f*670775 overblijft; een tegenvallertje bij Oorlog en dit bedrag is verslonden. Voor de buitengewone uitgaven, die vroeger „productieve" werden genoemd, maar juist van naam verwisselden, omdat zij volstrekt niet alle productief zijn, zal dus alles door leening verkregen worden. Ik kan dit beeld van den financieëlen toestand, tot mijn spijt, in tegenstelling met den minister, niet bevredigend noemen.

Gold het een op zichzelf ongunstig jaar, met een mooi verschiet, dan zou men daarin troost kunnen vinden. Wij weten reeds, dat het eerste niet het geval is. Door het geregeld aangroeien der middelen, onafhankelijk van de producten, is de raming voor 1907 niet ongunstig. Het totaal der inkomsten is bijna 6 millioen meer dan voor 1908 geschat is.

Daarentegen is voor de toekomst niet te rekenen op een blijvend aangroeien van de inkomsten, want zoowel de vorige minister als de tegenwoordige hebben gewaarschuwd, dat de maatregelen tot versterking der van de producten onafhankelijke middelen bijna alle zijn tot stand gekomen, terwijl de baten uit de producten een neiging tot afnemen blijven toonen, enkele buitengewone jaren ten spijt. Wel kan van de buitenbezittingen een stijging van inkomsten worden verwacht en zullen eenige middelen, uit een natuurlijk accres, de spoorwegen bv., geleidelijk meer opbrengen, maar de jaarlijksche uitgaven voor de koloniale huishouding zullen dan ook blijven stijgen. Wat dan? Uit de belastingbron wil de minister liefst niet meer putten dan hij nu aangegeven heeft, het behoud van het financieël evenwicht zal dan gezocht moeten worden „in de richting van beperking bij het nemen van nieuwe maatregelen, voorzoover de beschikbare financiëele krachten zulks vereischen". Zoo staat het er woordelijk. De begrooting van 1909 is dus geen stilstand op om adem te komen voor te hervatten krachtige vaart; zij waarschuwt tot: „vaart verminderen en zeilen strijken", voor den geheelen verderen weg.

Zij doet dit, omdat de middelen te kort schieten om meer te geven. Maar dan hebben zij, die het beleid te dien opzichte te verantwoorden hebben, ook in dit opzicht, niet scherp genoeg vooruit gezien. Dan hebben zij voor de tijden, die komen, niet gedaan wat hun voorgangers voor hen wèl hebben bedacht, te zorgen, dat het inkomen rekening hield met de noodige uitgaven. Dan zou de toekomst ten offer gebracht moeten worden aan de financiëele tekortkoming van het jongste verleden.

Het is al te eenvoudig, na te laten wat noodig is, wanneer het geld niet vanzelf komt: maar deze oplossing mag niet die zijn van den staatsman, die tijdens zijn eerste ministerschap getoond heeft een open oog te hebben voor de vele nooden van het ontwakende Insulinde."

* * *

Voor het Chineezengevaar in Indië waarschuwt „Peter Schlemihl" in *De Controleur*. En dat door de belastingcijfers eens te vergelijken.

„Er bestaat in Indië een bedrijfsbelasting, in welke in 1902 558.707 inlanders *f*1 of minder betaalden. Het aantal Chineezen was in datzelfde jaar 3732. Neemt men de cijfers van 1905, dan vinden wij deze getallen: 727479 en 2674. Het aantal Chineezen, dat *f*1 of minder betaalde, is dus vrij belangrijk verminderd.

Neemt men nu echter de getallen van hen die van *f*1.— tot *f*2.— betalen, dan zijn de cijfers der inlanders voor de beide genoemde jaren 308.568 en 313.279 tegen die der Chineezen 11.938 en 12.471. Bij hen, die tusschen de *f*2.— en *f*3.— betalen, vond men in 1902 136.027 inlanders en 62.149 Chineezen, welke cijfers in 1905 waren 141.906 en 55.622. Zooals men ziet, nadert het aantal belastingbetalende Chineezen steeds meer dat der betalende inlanders, naarmate men hooger op den ladder komt, totdat bij een cijfer tusschen *f*3.— en *f*4.— de Chineezen in 1905 met 44.672 betalenden de inlanders met slechts 39.039 gevoelig kloppen. Hoe hooger men komt, des te sterker komen de Chineezen naar voren. Tusschen *f*4.— en *f*5.— betaalden in 1902 13880 inlanders, doch 34.204 Chineezen en in 1906 14.337 inlanders, tegen 45.980 gestaarten.

Het zou eentonig worden de cijfers te geven voor alle klassen. Tusschen *f*100.— en *f*500 — betaalden in 1902 103 inlanders en 738 Chineezen, en in 1906 136 inlanders en 1001 Chineezen. Meer dan *f*500.— eindelijk werd in 1906 betaald door twee inlanders; er waren echter niet minder dan 90 Chineezen, die dit bedrag aan den fiscus offerden als bedrijfsbelasting.

Hieruit blijkt, dat de Chineesche bevolking onzer koloniën niet alleen sterker in aantal wordt, doch dat hun economische macht in den loop van slechts korte jaren op werkelijk ongekende wijze toeneemt. Er zijn geheele streken, waar geen enkel inlander meer dan enkele gulden betaalt, doch steeds zijn er Chineezen die belangrijke sommen betalen.

Deze feiten, welke de nuchtere cijfers leeren, geven wel het onomstootelijk bewijs, dat de macht der Chineesche bevolking in onze kolo-

niën sterk op weg is, gevaarlijk te worden. Te Soerabaja, het groote centrum der Chineesche macht, heeft men reeds meer dan eenmaal beleefd, dat de Chinees, economisch onafhankelijk geworden, ook den Europeaan onder de knie krijgt. Hoe veel te meer moet niet de kinderlijke Javaan gebukt gaan onder dit tweede ras van overheerschers, dat hard op weg is, zich een onbeperkt gezag aan te matigen, ten spijt en ten koste van de Europeanen. Wanneer de Chineesche bevolking en de Chineesche macht blijven toenemen, wanneer de Chineezen eenmaal geheel geëmancipeerd zullen zijn, waarvoor stemmen opgaan, dan zullen onze koloniën ons afhandig worden gemaakt, zonder dat de buitenlandsche vijand een schot heeft gelost."

* * *

Naar aanleiding van hetgeen de Indische correspondent van *De Tijd* over den inhoud der leestrommels in Indië schreef — o.m. weersproken door den heer B. in ons weekblad — laat nu ook de heer W. Bogaard zich in *De Tijd* hooren.

„In Indië", zegt hij, „wordt veel, zeer veel gelezen. De omstandigheid, dat ginder de gelegenheid tot ontspanning door klimaat en andere omstandigheden meer beperkt is dan hier, is oorzaak, dat men die ontspanning voor een groot deel zoekt in lectuur. Om deze reden heeft echter elke plaats, waar slechts twee of meer Europeesche gezinnen wonen, haar eigen leestrommel. De Europeanen vormen over het algemeen het intellectueele en welgestelde gedeelte der ingezetenen; bij hen is de drang naar lectuur niet alleen groot, maar zij hebben daarvoor ook geld over. Door de hooge Indische traktementen is men in Indië in staat hoogere contributiën te betalen dan hier te lande. De contributie van een leesgezelschap kost gemiddeld *f*5 per maand of *f*60 per jaar. Telt een leesgezelschap 10 leden, dan is er dus *f*600 s jaars beschikbaar voor het koopen van boeken, het zich abonneeren op tijdschriften enz. Voor dit geld kan men natuurlijk heel wat koopen. De meeste leesgezelschappen hebben *f*1000 tot *f*2000 beschikbaar voor de voorziening in de behoefte van lectuur.

Het spreekwoord zegt: die geld heeft, kan huizen bouwen en die het niet heeft kan steenen sjouwen, en het is begrijpelijk, dat de Indische leestrommels, die uit een ruime beurs betaald worden, in den regel goed voorzien zijn en een uitgebreide lectuur bevatten. Men vindt er in: wetenschappelijke, populaire en niet-wetenschappelijke werken, tijdschriften en illustraties in Hollandsch, Fransch, Engelsch en Duitsch, kinder-couranten en mode-bladen, romans in verschillende talen, brochures etc.; wat men echter er niet in vindt, is specifiek katholieke of christelijke lectuur, of zij is daarin zoo sporadisch, dat het als zoodanig niet genoemd mag worden. Gewoonlijk dankt die uitzondering haar bestaan aan louter toeval. Daarentegen vindt men in al die trommels wel hyper-moderne romans, vuile, vieze tijdschriften en illustraties, nu eens in de eene trommel wat meer, in de andere wat minder, maar overal zijn ze te vinden als rotte appelen in een mand met overigens goed fruit, zij het ook niet van de allerbeste soort.

Men zal thans vragen: hoe komen die slechte geschriften in de leesgezelschappen, waarvan zooveel wèl-denkende Europeanen lid zijn?

Op tweederlei wijze. Gewoonte is, dat ieder leesgezelschap in hoofdzaak zelf bepleit, wat het voor de trommels verlangt. De op vaste tijden verschijnende gedrukten, worden óf rechtstreeks besteld bij de uitgevers óf door tusschenkomst van een boekhandelaar, hetzij in Indië, hetzij in Nederland. Dezen verleenen dus slechts hun tusschenkomst. In eene kleinere Europeesche maatschappij, vaak, wat levensbeschouwing betreft, uit heterogene deelen bestaande, moet men geven en nemen, wil men iets tot stand brengen. Zoo gebeurt het, bijna als regel, dat men aan ieders wenschen gehoor moet geven. Waarom de Katholieken dan niet zorgen, dat in dergelijke leestrommels een of meer goede katholieke boeken komen?

Ik geloof, dat velen onzer in Indië, als vormende in dergelijke vereenigingen de groote minderheid, deze kwestie nooit goed hebben overwogen. Het komt mij voor, dat, indien zij ieder in eigen kring daartoe hun wensch te kennen gaven, met dien wensch zeer zeker rekening zou worden gehouden.

De boekwerken worden zelden besteld, doch worden door de betrokken boekhandelaren toegezonden, die daarvoor van een volmacht zijn voorzien. Zij zenden alle nieuw verschenen werken. Ik geloof niet, dat die boeken nu bepaaldelijk uitgezocht worden voor de uitzending en gegeven de omstandigheid, dat onze nieuwe romanliteratuur zich nu niet precies beweegt in de richting, welke ieder niet-gedegenereerd persoon, al is hij niet positief christelijk geloovig, zou wenschen, is het verklaarbaar, hoe veel naar Indië gaat, waarvoor men hier wellicht geen voldoende lezers zou vinden. Boekhandelaren kunnen trouwens onmogelijk den inhoud van alle verschenen boeken beoordeelen en ware het mogelijk, dan nog zou die beoordeeling een persoonlijke opvatting zijn, waarmede dan rekening ware te houden met den persoon van den boekhandelaar.

Het feit valt intusschen niet te ontkennen dat vergelijkender wijze in Indië veel meer verderfelijke lectuur gelezen wordt dan in Nederland.

Of de menschen in dit opzicht in Indië dan zooveel slechter zijn dan hier? Het zou dwaasheid zijn, dit te veronderstellen. Er zijn, zooals overal, vele onwetenden, die de neiging van hun hartstocht volgende, zich aangetrokken voelen door schoonklinkende aankondigingen van zinnen-prikkelende lectuur, en er zijn ook menschen, die, in het belang van hun zak, daarop duchtig speculeeren. Dit alles gebeurt buiten boekhandelaren en leesgezelschappen om.

Wellicht, zoo zegt hij ten slotte, dat de in uitzicht gestelde wettelijke regeling ter beteugeling der pornografie in dezen toestand eenige verbetering zal brengen. Het is dan te hopen, dat men dezelfde regeling ook voor Indië van toepassing zal verklaren.

WEST-INDIË.

SURINAME.

Onverantwoordelijk.

Wel verre van terug te komen op onze meening over het immigratie-departement, schrijft *Onze West*, kunnen wij, na van meerdere zijden verkregen inlichtingen, met name over het voorgestelde nieuwe tarief van werktaken en loonen, dien maatregel niet anders dan onverantwoordelijk noemen.

Ernstige en bezadigde planters verklaren, dat, wanneer dit gewijzigd tarief in werking zou moeten treden, aan de voornaamste cultures in de kolonie de nekslag zou zijn toegebracht, terwijl bovendien de samenstelling van het tarief getuigt van gebrek aan practische kennis van den arbeid op plantages, in het bijzonder wat betreft de suikercultuur.

Het is bekend, dat van het thans geldend tarief — dat van 1861 — de loonen gemiddeld 30% hooger zijn dan het gemiddelde uitbetaalde in Demerara. De praktijk heeft bewezen, dat de taken hier niet te zwaar zijn, wat o. m. blijkt uit de spaargelden van immigranten.

Waar de landbouw nog steeds in een ernstige crisis verkeert, en waar vooral de suikercultuur zulke bange tijden tegemoet gaat, nu in afzienbaren tijd de sluiting van de Amerikaansche markt voor vreemde suiker haar als een zwaard van Damocles boven het hoofd hangt, is het niet denkbaar, dat het bestuur een maatregel zou willen doorvoeren, die de cultures met ondergang zou bedreigen. Het betrekkelijk rondschrijven van het immigratie-departement moet dan ook o. a. gequalificeerd worden als een onberaden stap, die zoo spoedig mogelijk teniet dient gedaan.

New-York is de suikermarkt van Suriname. Zoodra de Vereenigde Staten die markt sluiten — hetgeen zal geschieden zoodra door eigen productie in de consumtie kan worden voorzien — zullen voor Suriname harde tijden aanbreken, daar Canada alleen suiker invoert van Engelsche koloniën, en de markten te Londen en Amsterdam voor onze suiker geen winstgevende prijzen opleveren.

* * *

Coppename-kanaal.

Men herinnert zich, schreef *Onze West*, de oude kwestie van de wenschelijkheid eener doorgraving van de Saramacca naar de Coppename, ten einde voor reizigers naar de Coppename den weg om de zeepunt te besparen. Met het oog op de vele menschenlevens, die deze beruchte „punt" in den loop der jaren heeft geëischt, staat de wenschelijkheid van die doorgraving vast.

Men stuitte echter tot dusverre op de kosten. Na een plaatselijke opname, kwam het bouwdepartement onder den heer Haveldar tot de slotsom, dat eene doorgraving, *f*40.000 zou kosten. Het vorig jaar beweerde echter De Surinamer, dat een planter — wiens naam niet werd genoemd — de doorgraving gaarne wilde aannemen voor 4 à 5000 gld. De heer Fabriek vestigde hierop in de Koloniale Staten de aandacht, waarop een gedelegeerde van het bestuur die raming belachelijk laag noemde, en vermoedelijk afkomstig van iemand, die geen plaatselijk onderzoek had ingesteld. De Surinamer komt thans op de zaak terug en houdt vol, wat zij trouwens in haar eerste artikel schreef, dat de bewuste planter zijn raming maakte na een persoonlijk onderzoek. Jammer dat, begrijpen wij het blad goed, de bedoelde planter het werk eenige jaren geleden had willen aannemen voor die som, doch thans daartoe niet meer bereid schijnt.

Wie gelijk heeft in deze kwestie, kunnen wij niet beoordeelen. De wenschelijkheid eener doorgraving naar Coppename behoeft echter geen betoog, zelfs al zou dat werk *f*40.000 moeten kosten. En vooral als Saramacca een spoorverbinding krijgt, moet een dergelijke doorgraving, waardoor een nagenoeg onbewoonde landstreek gemakkelijker bereikbaar wordt gemaakt, van groot belang worden geacht.

* * *

Bacoven-drogerij.

De bacovendrogerij op plantage Mon Trésor zal, naar *Onze West* vernam, overgenomen worden door de firma Araham Dürninger en Co. in Hernnhut. De firma werd opgericht in het jaar 1747. Een der vennooten is de heer Alfred Beck, vroeger chef der firma C. Kersten en Co.

In verband met de overname bestaan er plannen het bedrijf uit te breiden en te verbeteren.

* * *

CURAÇAO.

De Wekker meldt, dat de heer M. C. Fauel, tijdelijk directeur van het Departement van Openbare Werken, ter kennis van belanghebbenden gebracht heeft, dat personen, die geen werk hebben, zich te zijnen bureele kunnen aanmelden, om eventueel tegen een dagloon van *f*0.60 te werk te worden gesteld. Deze werkaanbieding kan velen, die thans werk- en ook broodeloos zijn, redding uit den nood brengen.

Een paar locale collega's, schreef *De Wekker*, wijzen op den treurigen toestand, waarin onze landgenooten inderdaad in Venezuela verkeeren, uit hoofde van de weigering door de autoriteiten dier republiek, om hen naar dit eiland te laten vertrekken en passagiers van hier aldaar toe te laten, zoodat aan Nederlandsche onderdanen, die om gezondheids- of andere redenen zich naar hun geboorteplaats willen begeven, de vrijheid van beweging ontnomen is.

Te hopen is het, dat aan de Nederlandsche Regeering kennis zij gegeven van zulk eene daad van willekeur.

En terwijl zulke ongehoorde maatregelen toegepast worden, terwijl Venezuela overhoop ligt met de meeste mogendheden, vermaakt zich president Castro — naar men beweert — met reizen in verschillende gedeelten der republiek, met dansen (op een vulkaan wellicht!) enz., op partijen, te zijner eere gegeven.

President Castro zond, naar *De Wekker* meldt, een paar dagen geleden een zijner „Dreadnought's" naar Aruba en een naar Bonaire, om zijn viceconsuls van die eilanden af te halen. Die van eerstgemeld eiland was echter bang, om met zijn familie op zulk een reusachtig zeekasteel scheep te gaan en die van het tweede genoemde eiland had zich te voren naar Curaçao begeven. Beide viceconsuls verkeeren in den besten welstand en schijnen ook geen gevaar te loopen door de „kaffers", „barbaren" enz. dezer kolonie te worden opgepeuzeld!

Van Vreemde Koloniën.

Belgisch Congo.

De tekst van de, den 20en Augustus l.l. door de Kamer van Afgevaardigden en den 9en dezer door den Senaat aangenomen wet, betreffende het bestuur van Belgisch Congo, luidt als volgt:

1e Hoofdstuk. Van den rechtstoestand van Belgisch Congo.

I. Belgisch Congo heeft een eigen, van die van het moederland afgescheiden rechtspersoonlijkheid.

Het wordt door afzonderlijke wetten bestuurd.

De financiën van het moederland en de koloniën blijven gescheiden.

Bijgevolg blijft de rente der Congoleesche schuld uitsluitend ten laste van de kolonie, tenzij bij eenige wet anders wordt bepaald.

2e Hoofdstuk. Van de rechten der Belgen, vreemdelingen en inboorlingen.

II. Alle ingezetenen der kolonie genieten de rechten, erkend in de artikelen 7, alineas 1 en 2, 8 tot 15, 16, 1e alinea, 17, 1e alinea, 21, 22 en 24 van de Belgische grondwet. De woorden „de wet", voorkomende in de artikelen 7, alinea 2, 8, 9, 10, 11, 17, alinea 1, en 22 van de Belgische grondwet worden, voor zooverre het de kolonie betreft, vervangen door de woorden „de bijzondere wetten en besluiten".

Geen maatregel mag ten opzichte van de personen genomen worden, dan overeenkomstig de daarop betrekking hebbende wetten en besluiten.

Niemand kan gedwongen worden te arbeiden voor

rekening of ten behoeve van **particuliere personen** of maatschappijen.

Binnenkort zullen andere wetten de werkelijke rechten en de individueele vrijheid der inboorlingen regelen.

III. Het gebruik der talen is facultatief. Het zal bij decreten geregeld worden om de rechten der Belgen en Congoleezen te waarborgen, uitsluitend wat betreft de handelingen der openbare macht en in rechtszaken.

De Belgen zullen te dien opzichte gelijke waarborgen genieten als die hun in België zijn verzekerd. Decreten zullen in die aangelegenheden worden uitgevaardigd binnen een tijdperk van 5 jaar na uitvaardiging dezer wet.

Alle besluiten en voorschriften, die een a'gemeen karakter dragen, zullen worden opgesteld en gepubliceerd in de Fransche en de Vlaamsche taal. Beide teksten zijn officiëel.

IV. De Belgen, de in de kolonie geregistreerde inboorlingen en de vreemdelingen genieten alle civiele rechten, door de wetgeving van Belgisch Congo erkend. Hun persoonlijk statuut wordt beheerscht door hunne nationale wetten, voor zooverre deze niet in strijd zijn met de openbare orde.

De niet geregistreerde inboorlingen genieten de civiele rechten, hun door de koloniale wetgeving toegekend overeenkomstig hunne gewoonten, voorzooverre deze niet in strijd zijn met de wet of de openbare orde. De niet geregistreerde inboorlingen uit naburige landen zijn met hen gelijk gesteld.

V. De gouverneur-generaal waakt over het behoud der inheemsche bevolking en de verbetering harer zeden en bestaansvoorwaarden. Hij begunstigt de uitbreiding der individueele vrijheid, de geleidelijke afschaffing der veelwijverij en de ontwikkeling van het bezit. Hij beschermt en begunstigt, zonder onderscheid van ras en geloof, alle godsdienstige, wetenschappelijke of menschlievende instellingen of ondernemingen, te dien einde in het leven geroepen of georganiseerd, dan wel strekkende om de inboorlingen te onderrichten en dezen de voordeelen der beschaving te doen begrijpen en op prijs stellen.

De christen-zendelingen, geleerden, onderzoekers, hun geleide, bezit en verzamelingen maken 't voorwerp uit eener bijzondere bescherming.

VI. Een permanente commissie uit 7 leden samengesteld, wordt belast met de zorg voor de bescherming der inboorlingen over de geheele uitgestrektheid der kolonie, alsmede voor de verbetering hunner zeden en bestaansvoorwaarden.

De commissie wordt voorgezeten door den procureur-generaal. De andere leden worden door den Koning benoemd uit de in de kolonie verblijvende personen, die door den aard van hun werkkring in het bijzonder voor deze opdracht in aanmerking schijnen te komen. De commissie benoemt uit haar midden een secretaris.

Zij komt minstens éénmaal 's jaars bijeen, waartoe de oproeping uitgaat van haren voorzitter.

Telken jare dient de commissie aan den Koning een collectief rapport in betreffende, ten behoeve van de inboorlingen te nemen maatregelen. Dit rapport wordt openbaar gemaakt.

De leden der commissie doen, zelfs individueel, bij de organen van het openbaar ministerie aangifte van alle misbruiken en onwettige handelingen ten opzichte van de inboorlingen.

3e Hoofdstuk. Van de uitoefening van het gezag.

VII. De wet beslist oppermachtig in elke aangelegenheid.

De Koning oefent de wetgevende macht uit door middel van besluiten, behalve ten aanzien van de onderwerpen, die bij de wet worden geregeld.

Elke wet doet bij hare afkondiging alle daarmee tegenstrijdige bepalingen van besluiten vervallen.

De besluiten worden uitgevaardigd op voorstel van den minister van koloniën.

Geen besluit is verplichtend dan na openbaarmaking in den bij besluit voorgeschreven vorm. Afgescheiden van deze openbaarmaking zal elk besluit in de maand der afkondiging opgenomen worden in den „Moniteur Belge".

De gerechtshoven en rechtbanken passen de besluiten slechts toe voor zooverre zij niet in strijd zijn met de wet.

VIII. De uitvoerende macht berust bij den Koning. Hij oefent die uit door middel van voorschriften en arresten.

De gerechtshoven en rechtbanken passen de voorschriften en arresten slechts toe voor zooverre zij overeenkomstig de wetten en besluiten zijn.

Geen voorschrift of arrest is verplichtend dan na te zijn openbaar gemaakt.

IX. Geen van den Koning uitgaand stuk heeft rechtskracht, dan na te zijn voorzien van het contrasigne van den minister, die zich daardoor alleen daarvoor verantwoordelijk stelt.

Aan deze formaliteit worden ook de uitgaven onderworpen, gedaan uit het bijzondere, aan den Koning en zijn opvolgers toegewezen fonds, ten bedrage van 50 millioen francs (art. 4, alinea's 3 en 4, van de additioneele acte van 5 Maart 1908).

De bij die acte vastgestelde jaarlijksche bedragen zullen door den Koning worden besteed, in de door hem aan te geven verhouding, voor de bij die acte genoemde doeleinden.

X. Geen douane-recht, geen belasting, geen vrijstelling van belasting kunnen anders dan bij besluit worden vastgesteld.

Het besluit treedt in werking op hetzelfde oogenblik als de begrootingswet, waarbij het voor de eerste maal wordt toegepast.

De gouverneur-generaal en de door hem van behoorlijke volmachten voorziene ambtenaren of beambten kunnen ook buiten de bij besluit voorziene gevallen tijdelijke vrijstelling van belasting aan de inboorlingen verleenen.

De opbrengst der douane-rechten en van de belastingen wordt uitsluitend besteed ter voorziening in de behoeften der kolonie.

XI. De in België in omloop zijnde gouden en zilveren munten zijn onder gelijke voorwaarden gangbaar in de kolonie.

Een door den Koning geslagen arrest stelt den datum vast, waarop de zilveren munt van den Congo-Staat buiten omloop wordt gesteld en niet meer door de koloniale schatkist wordt ingewisseld.

Het uit de aanmunting van Belgische geldstukken ten behoeve van de kolonie verkregen voordeel komt ten bate van de koloniale kas.

Het staat den Koning vrij, speciale geldstukken voor de kolonie te doen slaan, die dan evenwel in België niet gangbaar zullen zijn.

XII. De begrooting van uitgaven en inkomsten der kolonie wordt telken jare bij de wet vastgesteld.

Minstens vier maanden vóór den aanvang van 't dienstjaar worden de begrootings-ontwerpen gedrukt en door de zorg van den minister van koloniën aan de leden der wetgevende lichamen ter hand gesteld.

Indien de Kamers vijf dagen na den aanvang van het dienstjaar de begrooting nog niet hebben goedgekeurd, stelt de Koning de inkomsten vast en opent hij, telkens voor den tijd van 3 maanden tot de beslissing der Kamers, de noodige voorloopige credieten voor den minister van koloniën.

De Koning of, in de kolonie, de gouverneur-generaal gelast de wijzigingen en in geval van urgentie de noodige supplementoire uitgaven. Binnen drie maanden legt de minister van koloniën aan de Kamers het betrokken koninklijk arrest of de ordonnantie ter goedkeuring voor bij daarop betrekking hebbend wetsvoorstel.

XIII. De algemeene rekening der kolonie wordt bij de wet goedgekeurd, na verificatie door de Rekenkamer.

De Rekenkamer onderzoekt of geen overschrijding heeft plaats gehad op de verschillende posten der begrooting en of de wijzigingen of supplementoire uitgaven bij de wet zijn goedgekeurd.

De Rekenkamer laat zich door den minister van koloniën alle staten en comptabele stukken voorleggen en alle inlichtingen en ophelderingen verschaffen, welke voor een richtige contrôle noodig zijn.

De algemeene rekening der kolonie wordt aan de Kamers medegedeeld met de opmerkingen der Rekenkamer.

XIV. De kolonie kan geen leening aangaan, het kapitaal of de rente eener leening waarborgen, noch werken uitvoeren uit buitengewone middelen, dan bij de wet daartoe gemachtigd.

Intusschen kan, indien de dienst der koloniale als schatkist zulks vereischt, de Koning zonder voorafgaande machtiging schatkistbewijzen doen uitgeven of vernieuwen, welke rente dragen en betaalbaar zijn binnen een tijdperk, 5 jaar niet te boven gaande. De in omloop zijnde schatkistbewijzen mogen het bedrag van 10 millioen francs niet overschrijden en de opbrengst mag slechts dienen voor volgens de voorschriften goedgekeurde uitgaven.

XV. Een speciale wet zal de regelen vaststellen betreffende spoorweg- en mijnbouw-concessiën, afstand van rechten en concessiën betrekking hebbende op domeingronden.

In afwachting daarvan geschiedt de goedkeuring of machtiging bij besluit, zullende hierbij de afstand of concessie betreffende domeingronden geen uitgestrektheid betreffen, grooter dan 10 hectaren.

Gedurende 30 zittingsdagen zullen de ontwerp-besluiten ter griffie der beide Kamers ter inzage liggen, welke betrekking hebben op: spoorweg- en mijnbouwconcessies; afstand van domeingrond van meer dan 10 hectaren; concessiën van het vruchtgebruik van domeingrond, indien het oppervlak meer dan 25 hectaren bedraagt en de duur der concessie langer is dan 30 jaren.

Bij afstand van of concessiën betreffende domeingrond, wordt voor het toe te s'ane oppervlak rekening gehouden met vroegeren afstand of concessie ten behoeve van den belanghebbende.

Elke acte betreffende eene concessie zal hiervoor een bepaalden tijdduur vaststellen en bepalingen bevatten betreffende naasting en de gevallen, waarin de concessie komt te vervallen.

XVI. De sterkte van de gewapende macht wordt telken jare bij besluit vastgesteld.

XVII. De civiele en de militaire rechtspraak worden bij besluit georganiseerd.

De ambtenaren van het openbaar ministerie oefenen hunne functiën uit, onder de autoriteit van den minister van koloniën, die in de kolonie vertegenwoordigd wordt door den procureur-generaal bij het hof van appèl.

XVIII. Na voorloopig te zijn aangewezen voor een duur van niet langer dan 3 jaren, worden de beroeps-magistraten door den Koning benoemd voor den tijd van 10 jaren.

De Koning heeft het recht den procureur-generaal bij het hof van appèl te schorsen of van zijn functiën te ontheffen, maar heeft dit recht niet ten opzichte van de andere beroeps-magistraten, dan op voorstel van den procureur-generaal in de bij besluit voorziene gevallen en bij overeenkomstig advies van het hof van appèl

Na het verstrijken van hun tienjarigen diensttijd hebben de beroepsmagistraten recht op pensioen.

Zij mogen, na definitief benoemd te zijn, niet weder teruggeplaatst worden zonder hunne toestemming, dan in geval van urgentie en bij tijdelijken maatregel. In elk geval ontvangen zij dan geen la ger traktement dan aan hunne oude functie verbonden was.

De traktementen, verloven en pensioenen, worden bij besluit vastgesteld.

XIX. Het administratief gezag mag de actie der gerechtshoven en rechtbanken niet verhinderen, onderbreken of opheffen.

Intusschen kan de koning om redenen van openbare veiligheid in eenige streek en voor een bepaalden tijd de militaire rechtspraak in de plaats stellen der civiele rechtspraak.

XX. Recht wordt gesproken en de uitvoering der rechterlijke beslissingen heeft plaats uit naam van den Koning.

De zittingen der rechtbanken zijn openbaar, voorzooverre de openbaarheid geen gevaar oplevert voor de orde en de goede zeden. Is zulks wel het geval dan wordt de uitsluiting der openbaarheid uitgesproken.

De Koning heeft het recht van remissie van straf.

XXI. De Koning wordt in de kolonie vertegenwoordigd door een gouverneur-generaal, bijgestaan door één of meer vice-gouverneurs-generaal.

Behalve de personen, die in zoodanige qualiteit 't bestuur hebben gevoerd in het gebied van den Congo-staat, kan niemand benoemd worden tot gouverneur-generaal of vice gouverneur-generaal, tenzij hij Belg is van geboorte of door naturalisatie.

XXII. De uitvoerende macht kan de uitoefening harer rechten slechts overdragen aan hierarchisch ondergeschikte personen of wettelijk samengestelde lichamen. Intusschen zal de door den Congo-staat ten behoeve van het Katanga Comité gedane overdracht tot 1 Januari 1912 van kracht blijven, ten ware een besluit daar vroeger een einde aan make.

De gouverneur-generaal oefent de op hem door den Koning overgedragen uitvoerende macht uit door middel van ordonnantiën.

Delegatie van de wetgevende macht is verboden. Intusschen kan de Koning den gouverneur-generaal machtigen om in urgente gevallen de uitvoering der besluiten tijdelijk te schorsen en ordonnantiën uit te vaardigen, waaraan kracht van wet wordt verleend. Deze ordonnantiën houden op van kracht te zijn na zes maanden, indien zij niet voor den afloop van dien termijn bij besluit zijn goedgekeurd.

De ordonnantiën zijn slechts verplichtend na te zijn openbaar gemaakt.

4e Hoofdstuk. Van den minister van koloniën en van den kolonialen raad.

XXIII. De minister van koloniën wordt benoemd en ontslagen door den Koning. Hij maakt deel uit van den minister-raad.

De artikelen 86 tot 91 van de Belgische grondwet zijn op hem van toepassing.

XXIV. Er wordt een Koloniale Raad ingesteld, bestaande uit een president en veertien raadsleden.

De minister van koloniën is voorzitter van den Raad, met ingeval van staking van stemmen overwegende stem.

Acht raadsleden worden door den Koning benoemd, zes door de Kamers gekozen; drie door den Senaat en drie door de Kamer van afgevaardigden. De verkiezing heeft plaats bij geheime stemming en bij volstrekte meerderheid van stemmen.

Telken jare treedt een der raadslieden af, het eene jaar een der benoemde raadslieden, het volgende een der gekozenen. De raadslieden treden af naar hunne ancienniteit. Deze wordt bij gelijktijdige benoeming door het lot bepaald. De aftredenden zijn herbenoembaar.

De functiën van raadsman en lid van een der beide Kamers zijn niet vereenigbaar.

Koloniale bestuurs-ambtenaren in actieven dienst, kunnen geen deel uitmaken van den Raad.

XXV. De Koloniale Raad beraadslaagt over alle aangelegenheden, die de Koning aan zijn oordeel onderwerpt.

Behalve in urgente gevallen wordt de Raad geconsulteerd ten aanzien van alle ontwerp-besluiten. De ontwerpen worden den Raad door den Koning aangeboden met een memorie van toelichting.

De Raad brengt zijn advies uit in een met redenen omkleed verslag binnen den door zijn reglement voorgeschreven termijn. In het verslag wordt melding gemaakt van het aantal der tegenstemmers en dezer motieven.

Indien het den Koning ter teekening voorgelegd besluit niet conform het advies van den Raad is, voegt de minister van koloniën er een gemotiveerd rapport bij.

Indien de Raad zich niet binnen den door de voorschriften bepaalden termijn heeft uitgesproken, kan het besluit genomen worden op een met redenen omkleed verslag van den min. van koloniën.

Het rapport van den Kolonialen Raad en even-

tueel dat van den minister van koloniën worden tegelijk met het besluit openbaar gemaakt.

De in urgente gevallen genomen besluiten worden binnen den tijd van 10 dagen aan het oordeel van den Raad onderworpen, met de mededeeling, wat tot de urgentie aanleiding gaf. Het rapport van den Raad wordt op z'n laatst een maand na de mededeeling van het besluit openbaar gemaakt.

XXVI. De Koloniale Raad vraagt aan het bestuur alle inlichtingen, die hij noodig acht.

De Raad kan het bestuur zijne wenschen mededeelen.

5e Hoofdstuk. Van de betrekkingen met het buitenland.

XXVII. De Koning sluit de op de kolonie betrekking hebbende verdragen.

De bepalingen van art. 68 der Belgische grondwet, betreffende de verdragen, zijn van toepassing op de verdragen, die op de kolonie betrekking hebben.

XXVIII. Tot de competentie van den minister v. buitenlandsche zaken van het rijk behooren de betrekkingen van België met de vreemde mogendheden in zake de kolonie.

6e Hoofdstuk. Algemeene bepalingen.

XXIX. De vonnissen door de rechtbanken in België geveld in civiele en handelszaken en de in België executoir verklaarde scheidsrechterlijke uitspraken hebben in de kolonie kracht van gewijsde en zijn er rechtens uitvoerbaar.

In België executoire authentieke acten zijn rechtens in de kolonie ook executoir.

De in den Congo geslagen vonnissen in civiele en handelszaken en daar gedane scheidsrechterlijke uitspraken moeten om in België kracht van gewijsde te hebben, aan de volgende voorwaarden voldoen: dat het vonnis niets inhoudt, hetgeen in strijd is met de openbare orde of de publiek-rechtelijke beginselen in België; dat zij, ingevolge de koloniale wet, kracht van gewijsde hebben gekregen; dat de stukken voldoen aan de eischen, bij de koloniale wet voor de authenticiteit gesteld; dat de rechten der verdediging zijn geëerbiedigd.

De in de kolonie executoire authentieke acten zijn ook in België executoir, indien de bepalingen, waarop de executie wordt verlangd, niet strijdig zijn met de openbare orde en de publiek-rechtelijke beginselen in België, en bedoelde acten voldoen aan de bij de koloniale wet gestelde voorwaarden van authenticiteit.

De vonissen worden executoir verklaard door de civiele rechtbank, de scheidsrechterlijke uitspraken en de authentieke acten door den voorzitter dier rechtbank ter plaatse, waar de executie moet worden vervolgd.

XXX. Wie ook, voor eenige in de kolonie begane overtreding vervolgd, in België wordt aangetroffen, zal er voor de Belgische rechtbanken terecht staan naar de regelen der koloniale strafwet, maar met inachtneming van de bij de Belgische wet voorgeschreven formaliteiten.

De bij de koloniale strafwet voorziene straf van dwangarbeid wordt vervangen naar gelang van den duur der straf door gevangenis, eenzame opsluiting of dwangarbeid van gelijken duur.

De beschuldigde kan door de Kamer voor het in staat van beschuldiging stellen, hetzij op zijn verzoek, hetzij ingevolge een op den eisch van het openbaar ministerie genomen unaniem besluit, den beschuldigde gehoord of naar behooren voorgeroepen, naar den kolonialen rechter worden verwezen. De Kamer zal dan eventueel den duur van het arrest verlengen.

Wie ook, voor eenige in België begane overtreding vervolgd, in de kolonie wordt aangetroffen, zal aan den Belgischen rechter worden overgeleverd, om overeenkomstig de Belgische wetten terecht te staan.

De beschuldigde kan zich, ingeval zijn opzending niet door de Belgische autoriteit wordt verlangd, voor den Belgischen rechter door een gevolmachtigde doen vertegenwoordigen.

Wanneer de overtreding bestaat in feiten, ten deele in België, ten deele in de kolonie gepleegd, zal zij beschouwd worden als in België te zijn bedreven.

Indien er meerdere mededaders zijn, die zich ten deele in België, ten deele in de kolonie bevinden, is de Belgische rechter alleen bevoegd.

De ten opzichte van de hoofddaders bevoegde rechtbank is ook bevoegd ten opzichte van de medeplichtigen.

De door de Belgische of door de koloniale justitie in strafzaken geslagen vonnissen hebben in België en de kolonie kracht van gewijsde en zijn er rechtens uitvoerbaar.

XXXI. De beteekening van rechterlijke of buitenrechterlijke akten in België aan personen in de kolonië verblijvende of omgekeerd, heeft plaats volgens de regelen voor de beteekening aan in den vreemde verblijf houdende personen. De minister van koloniën treedt hierbij intusschen in België in de plaats van den minister van buitenl. zaken.

XXXII. De leden der beide Kamers mogen niet tegelijkertijd de functiën bekleeden van gesalariëerd ambtenaar of beambte dan wel advocaat van het koloniaal bestuur.

Te rekenen van de afkondiging dezer wet, kan geen lid van een der beide Kamers worden benoemd, of voor het geval hij thans nog zulke functiën bekleedt, na afloop van den loopenden termijn worden herbenoemd tot gedelegeerde van 't bestuur, administrateur of commissaris in de maatschappijen op aandeelen, die in den Congo winst beoogende ondernemingen hebben, indien deze functiën op eenige wijze worden beloond en de staat mede-aandeelhouder is in de maatschappij.

Dit verbod is ook van toepassing op de leden van den Kolonialen Raad, den gouverneur-generaal, den vice-gouverneur-generaal, de magistraten en ambtenaren in dienst van het koloniaal bestuur.

Leden van Kamer of Senaat worden niet toegelaten tot den eed, dan nadat zij voor vorengenoemde functiën eventueel zullen hebben bedankt.

De leden der beide Kamers mogen niet tot eene der betrekkingen worden benoemd, in de 1e en 2e alinea van dit artikel bedoeld, dan minstens een jaar na afloop van hun mandaat, uitgezonderd de benoeming tot gouverneur-generaal of vice-gouverneur-generaal. —

XXXIII. De Belgische ambtenaren en militairen, gemachtigd om eenige functie in de kolonie te bekleeden zoo vóór als na de inlijving, behouden hunne anciënniteit en hun recht op bevordering in den dienst of bij het wapen, waartoe zij behooren.

XXXIV. De minderjarige Belgen mogen zich niet voor het koloniale leger verbinden zonder de schriftelijke toestemming van hun vader of moeder, indien deze weduwe is, of voogd, indien het weezen betreft. Deze laatste moet bovendien gemachtigd worden tot die toestemming door den familie-raad.

Gedurende den duur van hun actieven dienst kunnen Belgische miliciens niet gemachtigd worden dienst te nemen bij het koloniale leger.

XXXV. De kolonie kan afgescheiden van de vlag en het zegel van België, gebruik maken van de vlag en het zegel van den Congo-staat.

XXXVI. De besluiten, voorschriften en andere van kracht zijnde bepalingen in de kolonie blijven van kracht, behalve die welke in strijd zijn met deze wet en die zijn ingetrokken.

XXXVII. Telken jare wordt tegelijk met het koloniaal budget uit naam van den Koning een verslag betreffende het bestuur van Belgisch Congo aan de Kamers aangeboden.

Dit verslag bevat alle inlichtingen, om aan de nationale vertegenwoordiging een helder inzicht te geven in den politieken, economischen, financiëelen en moreelen toestand der kolonie.

Het verslag geeft rekenschap van de wijze waarop in het afgeloopen dienstjaar het jaarlijksch bedrag is besteed, bedoeld in artikel 4 van de additioneele acte op het verdrag van afstand van den Congostaat aan België.

Overgangsbepaling.

XXXVIII. Na de inlijving blijven de beroepsmagistraten, ambtenaren en beambten van den Congostaat in hunne betrekkingen gehandhaafd voor den duur van hun loopend verband, op de hierbij gestelde voorwaarden.

Oost= en West=Indisch litteratuur overzicht.

Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Ned.-Indië.

Invloed van de suikerfabriek op haar omgeving, is de titel van een uitvoerige studie in Juli-Nummer van dit tijdschrift, op verzoek van het Suikersyndicaat bewerkt door den heer *D. van Hinloopen Labberton.*

Kort samengevat komen de beschouwingen van den schrijver in hoofdzaak neer op een scherp critiseeren der gegevens van de zgn. Mindere welvaart-commissie, door haar neergelegd in de samentrekkingen der afdeelingsverslagen over de uitkomsten der onderzoekingen omtrent Handel en Nijverheid, speciaal wat betreft de suikerindustrie.

De schrijver is van meening, dat het onderzoek niet met ernst is geschied, dat zulks trouwens onmogelijk was, nu het werd opgedragen aan ambtenaren, die met andere werkzaamheden overstelpt zijn als het ware; hij acht het dan ook betreurenswaardig, dat uit die absoluut onbetrouwbare statistieken conclusiën worden getrokken, waarvan zooveel kan afhangen. Bovendien staat de voorzitter der Welvaartscommissie de heer Steinmetz, niet onbevangen en objectief tegenover de feiten, en heeft deze „als bekend tegenstander van de suikerindustrie zich zelfs laten verleiden om dat standpunt in de vragenlijst aan den dag te doen treden.”

In bijzonderheden volgt de heer v. H. L. genoemde overzichten en stelt daartegenover zijne meeningen, om tot de eindconclusie te komen, dat de aanwezigheid der suikerindustrie, in vergelijking met de uitkomsten van den eigen landbouw der inlandsche bevolking, voor deze bevolking een *reusachtig financieel voordeel oplevert.*

Verder bevat dit Nummer nog gegevens van de *Djatimarkt,* door *Noach,* en *Productenmarkt en wisselkoersen over Juli* 1908.

* * *

De Economist.

Het September-Nr. van de Economist wordt geopend met eene verhandeling van den heer *H. C. Kerkkamp: Hoe Java's bevolking toeneemt. Eenige beschouwingen en cijfers aan de hand van officiëele gegevens.*

De schrijver heeft zich heel wat moeite gegeven uit de dorre cijfers van periodieke volkstellingen in Indië een lezenswaardig geheel samen te stellen, dat voor de naaste toekomst, als meerdere gegevens ten dienste staan, van groot nut zal kunnen zijn.

Een enkel punt uit 's heeren Kerkkamp's beschouwingen zij hier aangestipt. Reeds in 1845 stelde Dr. Bleeker's studie over Java's bevolkingsdichtheid reeds vast „een overzicht van vrouwelijke individuen op mannelijke en van vrouwen op mannen, doch daarentegen een overwicht van jongens op meisjes”, welke verhouding sedert onveranderd is gebleven. De oorzaak van dit oogenschijnlijk vreemde verschijnsel ligt voor de hand. Voor de vrouw is er een uiterlijk kenteeken van geslachtsrijpheid, een natuurlijke grens tusschen kind en volwassene. De jongeling wordt uit den aard der zaak officieel eerst als volwassen aangemerkt als hij zijn eigen kost verdient, belasting betaalt, of uitkomt als heerendienstplichtige bijv.

Ook kwam Dr. Bleeker in zijn vorengenoemde studie tot de merkwaardige slotsom dat Java's bevolking sedert het laatst van de 18e eeuw elke 35 jaar was verdubbeld. De uitkomsten der in 1880 aangevangen vijfjaarlijksche volkstellingen kwamen deze zoo opmerkelijke verdubbelingstheorie op verrassende wijze bevestigen, totdat het resultaat der jongste telling, die van 1905, plotseling een opvallende afwijking bracht. De vermoedelijke oorzaak, welke tot die uitkomsten heeft geleid, worden door den heer Kerkkamp uitvoerig nagegaan.

Dan ook gaat de schrijver na over welke middelen van bestaan „de opeengehoopte menschenmassa” op Java te beschikken heeft. De vrij uitvoerige beroepsstatistiek in de koloniale verslagen voor de jaren 1900 en 1906 (de schrijver bedoelt hier stellig de verslagen van 1902 en 1907, omdat daarin de periodieke tellingen van 1900 en 1905 werden gepubliceerd), diende hem hierbij tot leiddraad, „hoewel deze statistiek nog veel te wenschen overlaat, zoowel wat volledigheid als betrouwbaarheid betreft.”

De heer K. eindigt zijn beschouwingen met een raadgeving:

„Voor een land als Java, waar de bevolkingsaanwas dreigende verhoudingen heeft aangenomen, is de kennis van de wetten, welke dien aanwas beheerschen, een besliste noodzakelijkheid. Wat we daarvan weten is bepaald onvoldoende. Slechts door periodieke en volkomen betrouwbare volkstellingen kan in die leemte worden voorzien.”

„De bewering, dat aan eene dergelijke onderneming voor Java onoverkomelijke bezwaren verbonden zouden zijn, (is), sinds de volkstelling in Engelsch-Indië van 1901, loopende over bijna 300 millioen zielen, behoorende tot zeven rassen, belijdende een twaalftal godsdiensten en sprekende meer dan honderd talen, werkelijk uit den tijd. Als het er op aankomt, zullen wij dan toch nog wel in staat zijn om te doen, wat de Engelschen tien jaren eerder hebben gedaan op tienmaal grooter schaal, terwijl de te overwinnen moeilijkheden minstens tienmaal grooter waren. Betrachten we wat spoed, dan kunnen we nog gereed zijn voor de in 1911 te houden volkstelling in Engelsch-Indië is afgeloopen. Alles pleit er voor ditmaal eens te toonen, dat we onder de groote koloniale mogendheden een eervolle plaats innemen.”

* * *

Weekblad voor Indië.

No. 17 van den loopenden jaargang bevat allereerst een waardeerend artikel *over den zendeling-leeraar J. Kruijt*, van 1858—1908 in dienst van het Nederl. Zendelinggenootschap op Java werkzaam, nagenoeg uitsluitend te Modjo-Warno waar door zijn rusteloos streven zooveel goeds tot stand is gekomen.

Verder een prettig geschreven schets, met afbeeldingen over het bivak- en patrouilleleven in Djambi. — Daarna het begin van een opstel van Gabriël over Rembrandts Orientalisme, en eenige belletristische bijdragen. — In zijn gewone rubriek „Indrukken van den Dag" eindelijk neemt Corax den heer Van der Poll onder handen, die in de „Groene Amsterdammer" artikelen schreef, naar aanleiding van de belasting onlusten ter Sumatra's Westkust. 't Is te wenschen, dat zij, die van 's heeren Van der Poll's gepeperde artikelen kennis namen, ook „Corax" zullen lezen.

* * *

De Indische Mercuur.

Het Nr, van 14 September bevat de volgende bijdragen: Positie der kinamarkt, door Dr. K. W. van Gorkom. — Proefjes met Robusta bast? door Dr. K. W. van Gorkom. — Onze Javasche Theecultuur en de handel in Java-thee, door Dr. A. W. Nanninga, met naschrift der Redactie. — Pensioenen voor de geëmployeerden bij de Java-suikerindustrie, door H. C. Prinsen Geerligs. — Begrooting van Curaçao voor 1909. — Soekaboemische Landbouw-Vereeniging. — Woninggebrek te Medan. — Invoer op Java in 1908 en uitvoer van Java in 1908. — Wijziging in het Reglement voor den Gouvernements Telegraafdienst in Nederlandsch-Indië. — Kultuurberichten. (De suikeronderneming Djatiroto. Uitbreiding van den aanplant van suikerondernemingen op Java. De tabakscultuur in Loemadjang. Bacove-cultuur in Suriname. Transport van bacoven in Suriname.) — Kleine mededeelingen. — Financieele berichten en verslagen. — Nieuwe Maatschappijen. en de overige gewone wekelijksche rubrieken.

Alsof de Regeering de wenschen van den heer Kerkkamp (zie hierboven het aangehaalde Economist-artikel) wil voorkomen als 't ware, komt thans onder de kleine mededeelingen in dit Mercuur-nummer een aan de Locomotief ontleend berichtje voor van den navolgenden inhoud:

De volkstelling op Java in 1910. De regeering koestert het denkbeeld, de volkstelling van 1910 weder op eene andere wijze in te richten dan de in 1905 gevolgde. Men wil het Britsch-Indische voorbeeld volgen en aan de hoofden van gewestelijk bestuur is thans advies gevraagd omtrent de uitvoerbaarheid. Het nieuwe systeem komt ongeveer op het volgende neer: In elke Inlandsche gemeente wordt voor 30 à 50 gezinnen een teller benoemd, die op een bepaalden datum des avonds tusschen 7 en 12 uur al deze gezinnen bezoekt en den juisten stand van elk gezin noteert. Tien of vijftien van deze tellers staan onder leiding en toezicht van een hoofdteller; de hoofdtellers worden weer vereenigd tot een groep, welke onder de controle wordt gesteld van een superintendent, en deze verschaffen de verzamelde gegevens aan het hoofd van het gewest. Men meent nu, dat met de hulp van de inlandsche ambtenaren en desabesturen iets dergelijks ook op Java en Madoera zal kunnen tot stand worden gebracht.

* * *

Het Nederlandsche Zeewezen.

De heer W. Steffens geeft in het Nr. van 15 September eenige bijzonderheden (met afbeeldingen) van de sedert 1899 meer en meer met succes toegepaste bebakening met schroefpalen, voorzien van topteekens, ter vervanging van de betonning van sommige vaarwaters in Ned.-Indië.

* * *

Indisch Militair Tijdschrift.

Aflevering 8 bevat als begin het vervolg der beschouwing van H. K. over Het psychologisch moment in de oorlogvoering. — v. S. schrijft over den geringen toeloop van Europeanen voor het Indische leger en geeft eenige radicale middelen aan de hand om daarin verbetering te brengen. Daarnaast vindt de schr. het „merkwaardig", dat menschen, die jaren lang in het Indische leger gediend hebben, nog in Holland verplicht zijn landweeroefeningen mede te maken. Men stelle zich voor een fuselier, 14 jaren in Indië gediend, Lombokkruis, twee gespen en een eervolle vermelding, onder commando van een baardeloozen 16-jarigen korporaal van Kampen, te zien aanvallen op een tjot, bezet door een ander jeugdig broekje met een roode vlag! — K. S. bepleit het instellen van een nieuw Eereteeken, d.w.z. een militair kruis in te stellen voor hen, die voor den vijand gewond werden. „Het bezit van zulk een kruis zou den drager tegenover zijn kameraden en tegenover de buitenwereld een zeer gewaardeerd cachet verleenen en een nieuwe belooning geacht worden voor doorgestaan gevaar." „Zulk een eereteeken voor hen, die met hun bloed de vervulling van hun plicht kochten, zou, naar we ons voorstellen, met trots door officieren en minderen gedragen worden en naast menige M.W.O. en vele B.K. een eervolle plaats op eervolle borsten innemen."

Van de overige bijdragen noemen we nog: Niet meer op den goeden weg, door J. G. S. — Goedkoop en practisch. Een pleidooi voor de beenwindsels, door v. d. P. — Nogmaals de leiddraad Pionieroefeningen Infanterie, door E. — Van alles wat. — Van vreemde legers. — Legervraagstukken in de pers.

* * *

De Rijnsche Zending.

No. 9 geeft het slot der beschouwingen van den heer J. H. Meerwaldt over den laatsten Singamangaradja (den priestervorst der Bataks) benevens eene opmerking naar aanleiding dier opstellen, door Dr. E. B. Kielstra. Verder bevat dit Nr. een aan de N. R. Ct. ontleend opstel over het in den laatsten tijd zoo druk besproken eiland Nias.

* * *

Mededeelingen van wege het Ned. Zendelinggenootschap.

Het derde stuk van deel 52 (1908) houdt in: Berichten aangaande den voortgang der Evangelisatie in de Minahassa, gedurende het jaar 1907. — Diverse gegevens van gemeenten en scholen op Java, Sumatra en Celebes. — Voordracht van J. Kats (over den Javaan als leerling en onderwijzer), gehouden in de Jaarvergadering van het Ned. Zendelinggen., op Woensdag 8 Juli 1908. — De plaats die de Javaansche v. w inneemt in de samenleving en de Christengemeente. Referaat, gehouden in de genoemde jaarvergadering, door J. Kruijt.

* * *

Eigen Haard.

Het Nr. van 19 Sept. bevat het begin van een opstel: Ten zuiden van den Patoeha (met tal van fraaie afbeeldingen), waarop wij de volgende week hopen terug te komen.

Ten slotte vermelden we de verschijning eener brochure, getiteld: **De bagno's in Nederlandsch-Indië**, door **Djoeroe Sangsara**, (Leiden, C. van der Ven).

Met deze brochure beoogt de schr. verschillende wantoestanden aan het licht te brengen, waarvan vele geëmployeerden op particuliere cultuurondernemingen volgens hem het slachtoffer zijn. Het slot van het geschriftje typeert den toon der voorafgaande beschouwingen vrij duidelijk. Het luidt:

„Mijn standpunt zal uit den aard der zaak door oud-gasten, die door hun ruim geweten in Indië carrière wisten te maken, en door vele directeuren, commissarissen en aandeelhouders van Indische cultuurondernemingen in Holland en Indië, die bij een behoorlijke behandeling der geëmployeerden geen overdreven hooge dividenden uitbetaald krijgen, partijdig, bevooroordeeld, eenzijdig genoemd worden. Hun praatjes laten mij echter koud. Ik blijf er bij, dat de *meeste* particuliere cultuurondernemingen in Ned.-Indië voor de geëmployeerden bagno's zijn.

Vervolg opgave van bladen, tijdschriften enz., welke nieuw ter lezing zijn gelegd in de Leeszaal Heulstraat 17, Den Haag, die dagelijks, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, geopend is van 10 uur voor- tot 6 uur namiddags.

De Javabode t/m 26 Augustus 1908;
Het Bat. Nieuwsblad idem;
Het Nieuws van den Dag v. Ned.-Indië idem;
De Sumatrapost idem;
Het Soerab. Handelsblad t/m 24 Augustus;
Ned.-Ind. Effectenblad Nos. 65—66;
De Indische Mercuur No. 38;
Het Tijdschrift der Mij. van Nijverheid, afl. Sept.

Lijst van aangekomen en vertrokken Passagiers uit en naar Oost-Indië.

Passagierslijst van het s.s. Prins Willem IV; gezagvoerder P. Koningstein; van Amsterdam naar West-Indië op 18 September 1908.

G. Duifjes, echtg. en 2 k; J. Scheuerman, echtg. en 4 k; J. H. Kappé, echtg. en 3 k; K. A. W. Kropp; C. A. E. Niemann.

* * *

Passagierslijst van het s.s. Vondel; gezagvoerder G. Visser; bestemd te vertrekken van Amsterdam naar Batavia 19 September 1908. Te Amsterdam schepen zich in: E. F. W. C. Standenmayer, K. v. Erpecum; A. F. Heijmann, echtg. en z; J. Nooij, echtg. en k; mej. G. D. Drijfhout; mevr. J. J. W le Rütte en 3 k; J. E. Drayton Lee; mej. N. C. Quack; H. W. van Ravenswaaij en echtg.; J. J. Munnikhuijzen; mevr. A. E. C. Vuerhardt—Berkhout en k; A. van Meerten, echtg. en 2 k; mevr. J. W. v/d Sterr en k; F. A. Einthoven en echtg.; Mr. G. A. J. van Oppenraaij en echtg; mej. A. E. M. Masquerier Hofland; mevr. L. A. v. Lelyveld; P. Kooiman; H. J. H. v. Haren; E. M. C. de Laat de Kanter; C. Verburgt; J. W. v. Dijk en echtg; N. J. Keijzer en echtg; A. Bachet, echtg. en k.; mej. L. Beumer; G. A. T. Haighton; mej. Ch. Jans; H. Kemper; J. L. Kopyn; J. A. Reinders; H. Th. Weehuizen, echtg. en k; benevens een detachement suppletietroepen; naar Lissabon: Z.Exc. Mr. W. I. Doude van Troostwijk, echtg. en 2 k.; miss S. Bianquis en mej. A. Jielof; naar Genua: J. v. Deventer Sz. en echtg; J. Kalff; W. Spakler; mej. S. Spakler; H. v. d. Masch Spakler; E. J. A. Roelfsema; J. A. Royer; G. Heimbürger, echtg. en z; R. F. C. baron Bentinck; M. R. baron Bentinck; naar Belawan-Deli: J. Ch. Altona; van Southampton naar Lissabon: monsieur Menneret; van Southampton naar Genua: mr. F. Payler Woodward; mr. Fykes; mr. Goodall; van Southampton naar Indië: mej. K. Eimbleby; te Genua zullen zich inschepen: C. H. Driessen, echtg. en k; mevrouw N. Frangenheim en k; mevr. L. Coenen; mejuffr. F. Coenen; mevr. Beelenkamp—Mesker; G. C. P. d' Arnaud Gerkens, echtg. en 2 k; mevrouw S. van Kappen; mevr. H. W. Brandligt; A. J. W. Bronkhorst, echtg. en 2 k; C. W. Weijs en echtg; C. v. Enst; J. J. S. van Leeuwen; A. H. Clignett en echtg; mej. Th. Bogaardt; mej. A. V. Bogaardt; A. J. van Schermbeek; J. L. Bekooij en echtgen.; mevr. W. A. van Oorschot; mevr. M. A. Mulder; W. J. van Beugen Bik, echtg. en 2 k; D. Dekker, echtg. en 3 k; F. van der Woude, echtg. en k; A. H. Haak, echtg. en k; mevr. H. E. Wempe—Van Eelders; J. de Groot, echtg. en 2 k; J. F. der Kinderen en echtg; mej. H. van Drooge; D. A. Kelder; mevr. J. Kooreman—Schol; Jhr. J. C. v. Holthe, echtg. en k.; Pangeran Ario Adiwidjojo; mevr. Noordendorp—Lazeur; mej. P. Simoniet; mevr. H. P. van Zuylen—Gans; L. X. Ph. v. d. Velde; J. van der Bos; C. Ferguson; P. ten Kate; dr. N. Adriani en echtg; mej. G. Barte; K. Gabriël; W. Haibach; J. L. Kempees; O. Brockhaus; M. Schemus; P. Schuijt en echtg; W. J. A. Zwaan en echtg.; H. J. Stokking en echtg.; mej. J. W. v. Rooij; A. A. van Doesburg; mevr. W. J. Hubers-v. Assenraad; naar Sabang: G. M. L. v. Hellenberg Hubar; naar Belawan-Deli: J. G. Snethlage.

* * *

= RINCK =

Groote voorraad
Taschjes, Portemonnaies, Portefeuilles
enz. enz.
Alle LEDERWAREN en ETUIWERK, alles wordt bij mij vervaardigd, alsook gerepareerd.
Fabriek en Magazijn MOLENSTRAAT 54 b. d. Prinsestraat.

= „UNICUM." =

„UNICUM"'s geheim chemisch preparaat is onschadelijk voor stof en model.
„UNICUM" heeft bekwame vaklieden voor het repareeren en oppersen van Heeren- en Dameskleeding.
„UNICUM" heeft een 1e klas Coupeur voor het vermaken van slecht passende Kleeding.
„UNICUM" zorgt voor een vlugge, accurate bediening.

Eenig adres:
Fluweelen Burgwal 8. - Telef. 4947.

Levensverzek. Mij. Arnhem.

Maatsch. Kap. Eén millioen gulden (volteekend).

Bijkantoor te 's-Gravenhage: Kettingstraat 23,
Directeur W. J. FONTEIN.

Bijkantoor te Batavia: Kali Besar,
Directeur J. WILDEMAN.

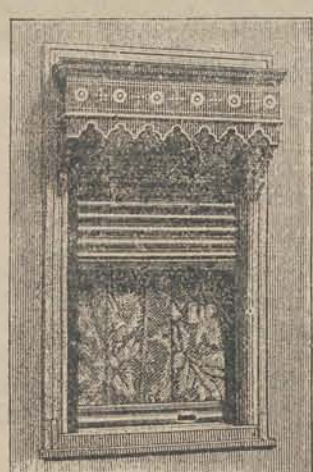
TOKO BAHROE

Gevestigd anno 1898.
Telef. Interc. 4796.

v. Kinsbergenstr. 126 b/d Pr. Hendrikstr., den Haag.

Het **beste en soliedste adres** voor de Indische familiën. — Export door geheel Europa. **Extra aanbieding:** gandaria assin per flesch f 1.10, versche samballans, boemboe's, ketjap benteng, klapperboter per $^{1}/_{2}$ kilo f 0.90 enz. enz. — — — — — — — — — — —
Directe aanvoer uit Nederl. Indië. Minzaam aanbevelend,

W. BARNAS & DIEMERS. — Importeurs.

Heineken's(oudste)
Glazenwasscherij
Stoom Jalouzieën- & Rolluikenfabriek
KETTINGSTR. 6,
DEN HAAG.
v.h. Drie Hoekjes 3.
Telefoonnummer 2478.
AMSTERDAM, van der Helstraat 1.
UTRECHT, Potterstraat 20.
HILVERSUM, - ARNHEM, - NIJMEGEN.

N.V. Electrische Drukkerij

„Luctor et Emergo"

Amalia van Solmsstraat 2-4,
Telephoonn. 4424 :=: Den Haag.

Gouden Medaille. Parijs 19

Internationale Tentoonstelling Hygi

Haargroeimiddelen

merk „CRINOFLOOR"

zijn de middelen waarvan men het succes kan verwachten. Men vrag overtuiging daarvan aan, de vele atteste erstelden, welke gaarne op aanvraag thuis worden gezonden. Mondeling of s telijk ADVIES KOSTELOOS.

C. ROMEIJN, Haarkundige, Spui 25, Den
Eenig eigenaar.
CONDITIE BILLIJK. - NAMAAK VERBO
☞ Succes bijna altijd zeker.

VACANT.

J. S. DIJKHOF

Den Haag -:- Mauritskade
Telef. Interc. 4212.

Koopt en verkoopt Effecten, vre Geld, verzilvert Coupons, opent kening-Courant tegen onderpand, casseert Wissels en Kwitantiën.

VACANT.

OPVOEDING.

Het Hoofd eener Bijz. School zich gaarne belast met de opvoe van een

paar KINDEREN.

Utstekende referenties.
Adres: De Perponcherstraat 108-1
DEN HAAG.